

תא"ל יואל בן פורת

השירות בצה"ל- ערך וכורח לאומי

לכך וגם, ובעיקר, כאשר הוא חש כי המצב אמנם מחייב את תרומתו. לא כן הוא כאשר נראה כי המצב תקין כביכול. במקרים אלה מעדיפים רבים ללכת לשפת הים... ברצוני לנסות ולבחון את בעיות היסוד של מדינת ישראל בתחום הביטחון הלאומי, ובעיקר אותן הסוגיות אשר יש להן השלכה על הצורך בקיום שיעור התנדבות גבוה לשירות קבע, שיעור שיאפשר לא רק למלא את המסגרות מהבחינה הכמותית, אלא אף יאפשר לברור את הטובים ביותר.

ההתנדבות לשירות קבע בצה"ל נתונה לתנודות עונתיות, ולפחות מבחינה כמותית חלות בה עליות וירידות מדי כמה שנים. יותר משיש לתופעה זו מני- עים בתחום הכלכלי-תעסוקתי, יש התאמה בינה לבין המצב הפוליטי-צבאי. כלומר, כאשר משתררים שקט ורגיעה בחזית והלחצים המדיניים המיידיים פוחתים, אז גם מסתמנת ירידה בהיענות לשירות הקבע וה- התנדבות פוחתת. אבחנה זו, אם אכן נכונה היא, יש בה לא מעט מן החיוב, שכן היא מצביעה על נכונות הנוער להיענות לאתגרים ולהתייצב כאשר הוא נקרא

מדינת ישראל קמה בסערת מלחמת השחרור, כאקט של סיום וראשית לתהליכים היסטוריים בני מאות בשנים. היא התגשמות חלומותיהם ושאיופותיהם של דורות אשר הקריבו נפשם על קידוש השם, אשר נמקו בגלויות ונרדפו רדיפות רוחניות וגופניות. בתקופת השואה ראינו את העם היהודי בעלבוננו, כאשר בהעדר קיום לאומי וכוח מגן, הוא נרמס ונרצח בראש חוצות. רק בשלהי המאה ה-19 קם החזון הציוני המדיני ואך לפני כארבעה דורות החל המעשה הציוני המעשי של יישוב הארץ. היה זה דור מלחמת השחרור, אשר גישר בגופו בין תקופת האופל הלאומי לבין תקופת ראשית התקווה. הוא ראה את השלטון הזר בארץ-ישראל, הוא ראה את השואה. כל אלה, בתוספת הסיטואציה ההיסטורית המיוחדת במינה, היו דחפים רבי עוצמה לא רק להקרבה פיזית, אלא גם לויתור על הנוחיות, על טיפוח האישיות ועל הרווחה החומרית. גודל המעשה ועוצמת החוויה הלאומית היה ביכולתם להאפיל, לדחות ולהדחיק את התפלות שבשאיפות הפרט ורווחתו. בתום מלחמת השחרור היה ברור לכל שתקומת מדינת ישראל היא תולדה של שורה של מעשי בראשית כבניית הארץ, התיישבות ובניית חברה חדשה, אך בראש ובראשונה נצרפה המדינה באש המלחמה וקמה — יש מאין — תודות לכוח הצבאי שהשכלנו להקים ולטפח במשך כל תקופת „הישוב“.

כוח זה היה הגורם העיקרי להוצאת מעשה המדינה מהכוח אל הפועל, כאשר הוכו צבאות ערב במלחמת תש"ח.

הגדרות שונות מקובלות למצבנו: „עם במצור“, „עם במלחמה“ ועוד. ההגדרה היותר מדויקת, לדעתי, היא מלחמת שחרור מתמדת. כיוון שהערבים אינם משלימים עם עצם קיומנו כעם וכמדינה, ואף יש בהם כאלה שכופרים בזכות קיומנו הפיזי בארץ, ניתן לומר שמלחמת השחרור שהחלה בתש"ח, טרם הסתיימה וטרם השיגה את כל מטרותיה. המטרה תושג כאשר ישלימו שכנינו הערבים עם היותנו מדינת העם היהודי כולה, כלומר כאשר יושג השלום האמיתי. כל עוד לא בא השלום, נתונים אנו במלחמת קוממיות, אשר בה שזור המאבק המדיני ומשולב במלחמות המתרחשות מדי כמה שנים.

הערבים שואפים לפיתרון בדרך הכוח

הדיספרופורציה הכמותית הגדולה שבינינו לבין הערבים (114 מיליון לעומת שלושה מיליון) היא, לדעתי, אחד הגורמים המונעים מהערבים חשיבה רציונלית בתחום היחסים עם ישראל. נתון זה, בתוספת עושר הנפט והכוח הפוליטי הבינלאומי, מניעים את הערבים לחשוב, לשאוף ולקוות שישראל תוכרע לבסוף בכוח

עלידי שורת מלחמות ובתוספת התשה פסיכולוגית מלווה בקשיים חברתיים פנימיים. רק כאשר יזנחו הערבים את רעיון המלחמה כאמצעי לפתרון הסכסוך, יוצרו ניצני המחשבה באשר לשלום האמיתי. מכאן, שהדרך מהמצב הנוכחי אל השלום עוברת בפרוזדור ארוך, אשר בו חייב לגווע רעיון המלחמה כסיכוי ריאלי לפיתרון. איך נעבור את הפרוזדור הזה כדי להגיע למבואות השלום? סביר מאוד להניח שאחרי שהערבים ינחלו תבוסות (יתכן שאין די בכשלונות גרידא) בכל העימותים הצבאיים אשר נכוננו לנו בעתיד, יקום בארצות ערב דור שגם מנהיגיו יגיעו למסקנה שאין טעם במלחמה, משום שאינה משיגה ואינה יכולה להשיג את מטרתה. אולם עד אז נכוננו לנו עוד מלחמה או מלחמות, אשר בהן לא רק שאנו חייבים לנצח, אלא שהערבים חייבים לנחול תבוסות חד משמעיות. גם אם מטרות המלחמה שלנו לא תושגנה מן ההיבט הפוליטי-אסטרטגי, חייבת התוצאה בשדה הקרב להיות ברורה ובהירה גם לערבים.

ניתן להעמיד את תמצית תורת הביטחון שלנו על שלושה אלה: הפוגות ארוכות ככל האפשר בין המלחמות; ניצול הפוגה באופן שיבטיח את מירב הסיכוי להבסת האויב במלחמה; ניצחון מוחץ במלחמה. יקומו ויאמרו נבונים האם זהו החזון לעם ולצעיריו? מי ירצה לחיות במדינה, אשר לאזרחיה צפויות מלחמות חוזרות ונשנות? לדאבוני, אני סבור שזוהי האמת ושאין להסתירה. ככל שנאמר את האמיתות בגלוי, כך ילך העם ויתחסן. הבריות חרדות יותר מהבלתי נודע ומהמערפל מאשר מהאמת, גם אם היא קשה. חשובה האמונה כי לא רק שדרכנו צודקת, אלא שבסופה ננצח, ולאחר תלאות המלחמה יבוא השלום.

יש להרבות בחינוך ציוני לאומי שיבליט את הייחוד והאפוס של הבניין היהודי ציוני בארץ-ישראל. אנו זקוקים לנוסחה סינטטית, ערכית ופרגמטית שיש בה יסודות יהודיים, ציוניים וכלל אנושיים. אנו מדינה בת 29 שנים בלבד, ונראה שכבר איבדנו כה הרבה מהראשוניות ומהרעננות הלאומית, אשר איפיינו אותנו כחברה רק לפני דור. הפאתוס הלאומי היה לפגם, ובמקום ציונות אנו מתהדרים בציוניות. בהשפעת רוח הגויים אנו מדברים על ערכי היסוד של האומה בלשון המעטה, הנאה לבעלי תרבות, כביכול. כנטיה יהודית שורשית וכתוצאה מליקויי חינוך בארץ, קמו לנו רבים וטובים שצרות כל העולם על ראשם, ואלה לעיתים קודמות בעיניהם לצרות עמם, בבחינת „מכאוב העולם“ הקלאסי היהודי. חיים בקרבנו אנשים רבים הרגישים לעוולות אמת ולעוולות מדומות שסובלים הזולת או העמים השכנים, ואילו העוול שנעשה לעם היהודי לכל אורך ההיסטוריה ובדור

האחרון, עוול זה אינו חשוב בעיניהם. כי כך נאה לאנשי תרבות רגישים ובעלי מצפון: „היה קטן, חלש וותרן, ובלבד שתיראה הומני ויפה“. ואם כתוצאה מכך, שכנך הלא כליכך הומני יקום עליך להרגך על שום חולשתך, אין זה חשוב. יש בכך משום סילוף נורא של מושג השליחות היהודית.

מי יעשה את המלאכה?

אם נכונה ההערכה שהשלוש לא יבוא כל עוד לא נוצח האויב במלחמה, מן הדין לשאול איך תיעשה המלאכה ומי יהיו העושים. כדי לנצח במלחמות, יש הכרח בצבא מעולה אשר נוסף על היותו מצויד במיטב הכלים, הוא גם מצטיין בנוף האנושי של חייליו ומפקדיו. צה"ל הוא צבא העם שגם אם עיקר כוחו המספרי הוא בכוחות המילואים, הרי יש מספר חילות כחיל-האוויר, חיל-הים או חיל-המודיעין, שהם חילות סדירים בעיקרם ושאוזו משרתי הקבע בהם הוא מכריע. גם בחילות היבשה רבים מהלוחמים ומהמתחזקים הם בשירות הקבע. רמתם של גרעיני הקבע ביחידות הסדירות וביחידות המילואים תקבע בסופו של דבר את רמתו של הצבא כולו. משרתי הקבע הם עמוד השדרה של צה"ל. עמוד השדרה חייב להיות בריא ואיתן ואם יהיה רופס — יקרוס הגוף. קבוצת משרתי הקבע היא בעלת ההשפעה המכרעת על תורת הלחימה בכל עת ובעיקר בעת רגיעה. היא הקובעת את הנורמות ואת הסטנדרטים הטקטיים והטכניים. אנשי הקבע הם האנשים השוקדים על פיתוח המחשבה הצבאית, על התכנון והארגון והם אשר מסייעים לדרג המדיני בגיבוש תורת הביטחון הלאומי. הסגל הפיקודי ביחידות הסדירות הוא המופת הערכי למנהיגות הלוחמת, ואנשי הסגל בתחומים האחרים הם מורי הדרך אל היעילות המשקית והמנהלית ואל הקדמה הטכנולוגית.

מול אתגרים כמו אלה שעומדים בפני צה"ל, יש הכרח שגרעין משרתי הקבע יהיה מעולה מבחינת תכונות האופי, המנהיגות והאינטלקט. מבחינה ממלכתית חייבת קבוצה זו להיות עילית חברתית במובנה הטוב של המילה, ואין כוונתי לכת מתנשאת רפודה בחומר, אלא לאוונגרד לאומי. חשיבות מיוחדת נודעת לאיכות האנוש בהתחשב ביחסי הכוחות הכמותיים בינינו לבין הערבים, יחסים שהולכים ומחמירים במשך הזמן. תמיד נהגנו לומר שעל הכמות נגבר באיכות האדם.

דבר זה נכון היה בעבר ויהיה נכון גם בעתיד. קדימות צה"ל בשאיבת מיטב האנשים הדרושים לשירות הקבע היא זכות בלתי מעורערת, והמדינה חייבת לעשות כל שביכולתה כדי לממש זכות זו. עיקר כוח האדם האיכותי במדינה מועסק על-ידי ארבע מערכות

מרכזיות, אשר מתחרות על משאבי האיכות הגבוהה: מערכת הביטחון; המערכת המנהלית הממלכתית והשירותים הציבוריים; מערכת החינוך; המערכת הכלכלית. כל אחת ממערכות אלה ממלאת תפקיד חיוני בקיום החברה ובהגשת שירותים לאזרחי המדינה. אין לקבוע שמערכת אחת חשובה יותר מחברתה, מפני שבמדינה מודרנית יש לכל רכיב תפקיד, ואין האחד יכול לתפקד בהעדר משנהו. יחד עם זאת, יש לכל אחת מהמערכות ולכל אחד מהרכיבים בתוך כל מערכת משקל סגולי שונה. איזון נכון לפי תורת ניתוח מערכות, דבר שהוא בלתי מציאותי בחברה חופשית, היה שואף לחלק את משאבי האיכות בפרופורציה המתאימה למשקל הסגולי, כלומר בהתאם למידת החיוניות של כל מערכת ומערכת. נדמה שאף יעילותן של החברות הטוטליטריות אינה מספקת עד כדי הגשת מת שאיפה כזו. טענתי היא שמערכת הביטחון, וב- עיקר רכיב שירות הקבע בתוכה, אינה זוכה למנת איכות האנוש שהיא ראויה לה, בהתחשב בהיקף וב- קושי של המשימה המוטלת על צה"ל בהווה ובעתיד. כדי למנוע אי הבנה חייב אני לציין שיש אנשים מצוינים רבים מאוד בשירות הקבע, אם גם לא במספר שצה"ל זקוק לו (ולמרבה הצער יש גם באי אלה מקומות אנשים בינוניים שספק אם מקומם בצה"ל). לעומת זאת, נדמה שיש במדינת ישראל, בתחומים חיוניים פחות, אנשים טובים רבים מעבר לצורך הממלכתי. החינוך הגבוה, למשל, רווי בכוח-אדם מעולה מעבר לצרכי המדינה. אני שותף לביקורת המושמעת לאחרונה על ריבוי המכללות ועל גודלן. נדמה שאם לא נצמצם את תעשיית החינוך הגבוה ולא נתאימה לצרכי החברה והמשק, סופנו שנציף את הארץ במתוסכלי צוארון לבן או שנייצא אנשים מעולים לארצות הגויים, מה גם שריבוי זה במוסדות ובתלמידים יפגע ברמת החינוך הגבוה ועלול לקום לנו דור של בעלי תארים ותעודות שאינם דווקא תלמידי חכמים. התחום השני, שנדמה לי שאף הוא משופע באנשים טובים רבים מדי, הוא ענף הבנקאות והביטוח. למראה מספרם הרב של הבנקים בערי הארץ ומושבותיה, ניתן היה לחשוב שהבנקאות היא מוצר ייצוא לאומי, אשר מעשיר את המדינה. יש להניח ששתי הדוגמאות האלה אינן העיוותים היחידים.

מדוע מתקשה שירות הקבע להחזיק את מיטב האנשים? בעוונותינו הרבים מצויים בקרבנו לא מעט אנשים נבונים וטובים, אשר סבורים שמדינת ישראל כבר באה אל המנוחה והנחלה. אזרחיה הצעירים של מדינת ישראל בוחרים את דרכם בחיים לאחר גמר שירות החובה בצה"ל, על-פי נטיותיהם ושאיפותיהם האישיות. רבים נוהים אחר הלימודים הגבוהים, אח-

רים משתלבים בחיי המשק. על התהליך הזה חלים בדרך כלל חוקי הברירה הטבעית וכללי ההזדמנות השווה לכל איש. ואכן, בדמוקרטיה הישראלית, שאנחנו רשאים להתגאות בה, יש הזדמנות שווה לכל איש, והצעירים פונים בדרך כלל לעיסוקים אשר נותנים ביטוי מלא ליכולתם האישית ואשר מספקים את שאיפותיהם בתחום האינטלקט, האמביציה, המעמד או ההכנסה. בוגרי המכללות מבקשים בדרך כלל תמורה ליכולתם ולהישגיהם ותמורה זו יכולה להיות במעמד או בכסף או בשני אלה גם יחד. לעיתים יש גם מעבר מענף לענף או ממקום למקום בהתאם לכללי ההיצע והביקוש. ראוי לציין שבדרך כלל אין הנוער נוהה רק אחר ההכנסה, אלא הוא מבקש גם הכרה במעמדו החברתי ולעיתים אף יותר על עבודה מכניסה לטובת משרה שיש עמה סטטוס והכרה חברתית. ניתן לומר שסולם הערכים בחברתנו הוא בעיקרו חומרני. עד כאן טוב ויפה. כזה הוא גם המצב בכל ארצות אירופה המערבית ובארה"ב, אלא שארצות אלה אינן נתונות במלחמה ואין עליהן כל איום צבאי מיידי. ברובן גם בוטל שירות החובה וצבאותיהן מורכבים מחיילים שכירים, אשר פרנסתם על שירותם. במציאות החיים בארה"ב, למשל, אין צורך במניע לאומי פטריוטי לשרת בצבא, להוציא מעטים המקיימים בכך מסורות משפחתיות. מרבית המתגייסים עושים זאת כ"ביזנס", ורק מי שאין ביכולתו להיות עורך דין, רופא, בנקאי, איש מחקר ופיתוח, מנתח מערכות או חוקר, מי שאין באפשרותו למכור את שירותיו לענף נוח ומשתלם יותר, רק זה ישכיר את שירותיו לצבא. קיימת סכנה שכללי משחק אלה, פחות או יותר, ישתרשו גם בחברתנו. בשנים האחרונות השתררה בחלק מהנוער הדעה, כי הם "טובים מדי" לשירות קבע וכי הצבא יכול וצריך להסתדר בלעדיהם. "המב" ריקים" נועדו להיות פרופסורים וبنקאים. התופעה בולטת פחות ביחידות השדה ובזרועות האויר והים אשר עדיין מצליחים להחזיק נוער טוב בתפקידי פיקוד לתקופות שירות קצרות יחסית, אך ניתן להבחין בה בנירור ביחידות טכניות או בשירותים טכניים. שוק העבודה צמא לכוח-אדם במקצועות הטכניים-ההנדסיים והוא מתחרה בקלות בתנאי השכר שמציע הצבא. גם כאשר אין השכר גבוה יותר, נקבעים תנאי התחרות הודות לתנאי העבודה, מקום העבודה ושעות העבודה. כל אלה נוחים, בדרך כלל, יותר מהתנאים המקובלים בצה"ל. מטבע הדברים חשים מהנדסים, טכנאים ומכונאים פחות את תחושת התרומה ויש להם לעיתים (אם גם לא בצדק) תחושה פחותה של גאוות חייל מאשר לחיילים ומפקדים בחילות הלוחמים.

האם כך היו פני הדברים תמיד? האם כך חייב מצב זה להימשך גם בעתיד? תשובתי היא שלילית בהחלט. אנו חייבים לשבור את מעגל הקסמים של חיים לפי סולם ערכים חומרני-הישגי. אם לא נעשה זאת, תתאמת ההנחה כי כל זמן ששורת במדינת ישראל רווחה כלכלית, אמיתית או מדומה, אין סיכוי לקיים בה צבא טוב באמת, באין אפשרות להשאיר את מיטב האנשים בשירות קבע. גם השאיפה להיבנות מקטט-טרופה ולחשוב כי האטה רצינית בפעילות המשקית, האטה שתוליד אבטלה ומחסור, היא תושיענו — גם בשאיפה זו אין טעם. זו אינה טובת המדינה וגם לצה"ל לא תצמח כל טובה ממצב כזה. תהיה מידת ההאטה כאשר תהיה, תמיד יצליח המשק להמציא תעסוקה והנפלטים יהיו תמיד הטובים פחות. איני בא להציע לאזרחי המדינה לחזור לאורח החיים של תקופת "היישוב". זאת, לא משום שאני סבור שהדבר אינו ראוי להיעשות — הוא פשוט אינו מעשי. יתכן שניתן היה להשיג זאת אילו השכלנו בעבר לבקר ולשלוט על התהליכים החברתיים במדינה, במגמה להאיט ולכוון את "ההתחמרות" האינטנסיבית והמקיפה. אם לא נעשה הדבר או לא נושה, אין טעם לשאוף עתה להפיכת התהליך. צריך לחיות עם התור פעה, אולם יש לקבוע כללי משחק חדשים בכל הנוגע לשותפות העם במשימות הלאומיות.

אורח המחשבה וסולם הערכים של שנות ה-30 וה-40 לא יחזרו ולא כולם אף תואמים את צרכי תקופתנו. גם בימים היפים ההם היינו חברה הישגית, אך לא חומרנית. אלה אשר נטלו על עצמם משימות לאומיות, ביקשו וקיבלו את הערכת החברה למעשיהם. כך גם צריך להיות, כי זה טבע האדם. כפי שאין סופרים כותבים למגירה, כך גם אין לצפות מאיש, אשר מקדיש את עצמו לעשייה למען החברה, שיוותר על מעמדו ועל הכרת סביבתו החברתית במעשיו ובהישגיו. גם לאיש צבא אשר הצטיין, אנו מעניקים אות הצטיינות. כל זה נכון, אך אין אנו יכולים, "לפצות" את האיש הטוב במלוא ערכו בכסף לפי כללי ההיצע והביקוש של שוק עבודה חופשי בכלכלה של רווחה (ואין זה משנה אם הרווחה היא מזויפת). אין זה מעשי לקנות את אנשינו הטובים בכסף. זהו מעשה שלא ייעשה לא מבחינה כלכלית, לא מבחינה חברתית ולא מכל בחינה אחרת. אין זה מתקבל על הדעת שנטפח כת קצינים מרופדת בכסף, לא רק משום שבדרך זו ספק אם נקבל את האנשים הטובים שאותם אנו מבקשים, אלא גם משום שזה ייצור אנטגוניזם שיגרום לכך ששכרנו יצא בהפסדנו.

כללי משחק חדשים

אנו חייבים להבחין בין שני סוגים של מתנדבים לשירות קבע: אלה שקשרו את גורלם עם השירות בצבא ורואים בו דרך חיים, ואלה שנתבעים לשירות בצבא הקבע במשך שנתיים עד חמש שנים. חשוב מאוד כי גם המשרתים תקופה ארוכה, יהיו מונעים בהנעה של יעוד ושליחות, אך יחד עם זאת יש לדאוג לקיומם החומרי ברמה סבירה. אין הצדקה לחרוג מעבר למקובל במשק לגבי דומים להם בכישורים, אך יש בהחלט להתחשב באופי השירות וקשייו ולפצותם בהתאם. יש לשלם להם שכר לא על-מנת למשוך אותם לשירות, אלא בכדי שיוכלו להמשיך לשירות, ויש הבדל משמעותי בין שני אלה. אין לבוא בהצעות מפתות מבחינה כספית אל המשרתים בקבע ובעיקר אל אלה אשר מתבקשים להצטרף לשירות הקבע. אל כל אלה יש לבוא בתביעות ובדרישות הנובעות מניתוח מצבנו המדיני-צבאי ולהציג את הדברים ללא כחל ושרק:

- קיומה ובטחונה של מדינת ישראל הוא הערך העליון בחיינו.
- כל עוד אין שלום, צה"ל הוא הגורם העיקרי שיבטיח את קיומנו.
- רק צבא טוב יוכל לעמוד באתגרי העתיד.
- תנאי הכרחי לרמת הצבא הוא התנדבות הטובים לשירות קבע.

אין להטיל את נטל הגנת המדינה על הבינוניים, כי אלה לא יצלחו למלאכה. אין להטילו גם על המעטים (המכונים „המשוגעים“), כי אלה לא יוכלו לעמוד בו לבדם לאורך ימים. צריך שקבוצת הטובים בנוער, כולם או רובם, תתחלק במשימה ותיטול אותה על שכמה. איש איש יטול את חלקו, מי לשנתיים, מי לשלוש ומי לחמש; והממאן יראה עצמו כמי שמתחמק מנשיאה בעול. מותר וצריך להפעיל לחץ חברתי בכדי למנוע מצעירינו הטובים ללכת רק אחר משובות ליבם, אחר הלימודים בלבד או אחר העיסוקים הקלים, הנחמדים והמעניינים. להשגת מטרה זאת חשובה גם אוירה ציבורית. אסור שציבור האזרחים יראה במשרתי הקבע חבורת מתפרנסים המחפשים חיי בטלה או ביטחון כלכלי. מרבית משרתי הקבע ראויים גם כיום להיחשב למתנדבים שעושים שליחות לאומית, ובדרך כלל בשכר נמוך יותר מחבריהם במשק האזרחי, שהם בעלי כישורים דומים. אנשי הצבא עובדים שעות ארוכות יותר, לעיתים תכופות רחוקים מהבית ומהמשפחה, על שכמם מוטלת אחריות רבה לחיי אנשים ולרכוש רב, ורבים מהם עושים את עבודתם תוך מתח ולעיתים תוך סיכון חייהם אף בתקופת רגיעה.

יש לבוא בתביעה מפורשת אל צעירים מובחרים לשירות תקופת-מה בשירות קבע, גם אם מחיר השירות הוא דחיית הלימודים. מי ששירותו אינו חיוני ומי שאינו מתבקש לשירות — אם משום שאין צורך אובייקטיבי ואם משום שאין כישוריו מספיקים — „שפר חלקו“ והוא חופשי להשתחרר בתום שירות החובה ולבחור לו את דרכו בחיים. למעטים, המובחרים, שירות החובה וחובת השירות הם מעבר לשלוש השנים. גם אם אין לדרוש את שירות הקבע מכוח החוק, צריך שמאחורי תביעה זו יעמוד כוח מוסרי חזק ומחייב שלא יפול מכוחו של חוק. יש לומר לצעיר המוצלח דברים ברורים שאין להתחמק מהם וללא בוסת פנים: „מדינת ישראל היא נכס הכלל. רק הטובים בשירות הקבע יצליחו לקיים תשתית לצבא מילואים גדול. משהו צריך לעשות את המלאכה. שירותך חיוני, כי אתה יכול לתרום תרומה גדולה מתרומת חברך. חברך קנה את זכות האזרחות במדינה בשלוש שנות שירות חובה, ואילו אתה תוכל לקנות זכות זו רק בארבע-חמש-שש שנות שירות.“ אם הקריאה לשירות קבע תהפוך לתביעה הנובעת מצורך לאומי, תביעה שתושמע עלידי מנהיגים פוליטיים, אנשי רוח, אנשי ציבור ואמצעי התקשורת — יימצאו רבים שייענו לה כפי שנענו לה גם בעבר. הללו מצויים בכפר, בעיר, בישיבות ובמכללות. אם נתבע זאת בכל הבהירות והתקיפות שהנושא ראוי להן, הם יבואו.

אחרית דבר

בכל דור ודור היו לציונות מוקדי התגשמות שונים. בעליה הראשונה, השניה והשלישית היתה זו עצם העליה וההתיישבות בארץ. בשנות השלושים והארבעים היה זה המאבק בשלטון הזר והמלחמה על קרמיו של ישראל. כיום אין עוד תרומה כהתנדבות לשירות בצה"ל להגשמת הרעיון הציוני הצרופ: שמי רת קיומה של המדינה וביצור בטחונה. אין לנו רגיעה, השלום רחוק ואף אינו נראה באופק. יש לנצל היטב את ההפוגה שבין מלחמת יום-הכיפורים לבין המלחמה הבאה, שאין לדעת מתי תהיה, כדי לנצל בה במשימה הזאת יעמדו רק הטובים בעם, שיתנדבו לעשות את המלאכה. מי שרוצה לחיות בביטחון, חייב להשתתף בייצור מנת הביטחון היומית, החודשית והשנתית. נבקש את שירותו ואם יהיה טוב די הצורך — התנדבותו תתקבל. אין צה"ל צריך ויכול לקחת מכל הבא ליד...

• המאמר נכתב ביולי 1976, אך מאחר שמחברו היה דובר צה"ל באותה עת, התעכב פרסומו עד לאחר סיום תפקידו.